

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ

William H. McNeill

ΕΠΙΔΙΩΚΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΙΣΧΥ

ΠΟΛΕΜΟΙ, ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ ΑΠΟ
ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ
ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

William H. McNeill

ΕΠΙΔΙΩΚΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΙΣΧΥ

ΠΟΛΕΜΟΙ, ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ

Μετάφραση: Νίκος Ρούσσος

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ

Διεύθυνση σειράς: Κωνσταντίνα Μπότσιου

ΕΠΙΔΙΩΚΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΙΣΧΥ

Τίτλος πρωτοτύπου: *THE PURSUIT OF POWER*

Συγγραφέας: William H. McNeill

Μετάφραση: Νίκος Ρούσος

Επιμέλεια-Διόρθωση: Αλέξανδρος Καρατζάς

Φωτό εξωφύλλου: Cuville, Fernand, 4 *Στρατιώτες στα ερείπια, ενώ πυροβολούν*

© Ministère de la Culture - Médiathèque de l'architecture et du patrimoine, Dist. RMN-Grand Palais / Fernand Cuville

© 1982 by William H. McNeill

© 2019, Εκδόσεις Κυριάκος Παπαδόπουλος Α.Ε., για την ελληνική γλώσσα

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμιά διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά τον Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με τον Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με τον Ν. 100/1975), απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Πρώτη έκδοση: Νοέμβριος 2019

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

www.epbooks.gr

Καποδιστρίου 9, 144 52 Μεταμόρφωση Αττικής

τηλ.: 210 2816134, e-mail: info@epbooks.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

Μασσαλίας 14, 106 80 Αθήνα, τηλ.: 210 3615334

ISBN 978-960-484-369-5

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος.....	7
1. Οπλισμός και κοινωνία στην αρχαιότητα	11
2. Η εποχή της κινεζικής υπεροχής, 1000-1500.....	35
3. Ο πόλεμος ως επιχειρηματική δραστηριότητα στην Ευρώπη, 1000-1600.....	72
4. Εξελίξεις στην ευρωπαϊκή τέχνη του πολέμου, 1600-1750.....	126
5. Η γραφειοκρατικοποίηση της βίας στην Ευρώπη δέχεται πιέσεις, 1700-1789.....	153
6. Ο στρατιωτικός αντίκτυπος της Γαλλικής Επανάστασης και της βρετανικής Βιομηχανικής Επανάστασης, 1789-1840	193
7. Η πρώτη εκβιομηχάνιση του πολέμου, 1840-1884	229
8. Η εντατικοποίηση της αλληλεπίδρασης του στρατιωτικού με τον βιομηχανικό τομέα, 1884-1914	268
9. Παγκόσμιοι πόλεμοι του 20ού αιώνα	313
10. Η κούρσα των εξοπλισμών και οι διατεταγμένες οικονομίες μετά το 1945....	366
Επίλογος	390
Σημειώσεις.....	393

Πρόλογος

Το βιβλίο *Επιδιώκοντας την ισχύ* προορίζεται να αποτελέσει ταίρι της παλαιότερης εργασίας μου *Plagues and Peoples*. Σκοπός εκείνου του βιβλίου ήταν να επισημάνει σημαντικά ορόσημα στη σχέση αλληλεπίδρασης ανθρώπων πληθυσμών και μικροπαρασίτων, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στις σχετικά απότομες ειδικευμένες μεταβολές που υφίστανται ενίοτε οι οργανισμοί, όταν κάποια νέα μετάλλαξη, ή διείσδυση τους σε ένα νέο γεωγραφικό περιβάλλον, τους επιτρέπει να διαφύγουν προς στιγμήν από τα παλαιότερα οικολογικά όρια. Το βιβλίο αυτό αποτελεί μια παρόμοια έρευνα σχετικά με τις μεταβολές στον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί ο μακροπαρασιτισμός μεταξύ των ανθρώπων. Τα νοσογόνα μικρόβια είναι τα σημαντικότερα μικροπαράσιτα που πρέπει να αντιμετωπίσουν οι άνθρωποι. Τα μόνα σημαντικά μακροπαράσιτα που έχουμε να αντιμετωπίσουμε είναι κάποιοι άλλοι άνθρωποι που, μέσω της εξειδίκευσής τους στη βία, είναι σε θέση να εξασφαλίζουν τα προς το ζην χωρίς να παράγουν οι ίδιοι τα τρόφιμα και τα άλλα αγαθά που καταναλώνουν. Έτσι, η μελέτη του μακροπαρασιτισμού μεταξύ των ανθρώπων πληθυσμών μετατρέπεται σε μελέτη της οργάνωσης της ένοπλης βίας, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στις μεταβολές των διαφόρων μορφών εξοπλισμού που χρησιμοποιούσαν οι πολεμιστές. Οι μεταβολές στους εξοπλισμούς μοιάζουν με τις γενετικές μεταλλάξεις των μικροοργανισμών, υπό την έννοια ότι ενδέχεται περιστασιακά να ανοίξουν νέες γεωγραφικές ζώνες προς εκμετάλλευση ή να καταρρίψουν παλαιότερα όρια σε ό,τι αφορά την άσκηση βίας εντός της ίδιας της κοινωνίας υποδοχής.

Παρ' όλα αυτά, έχω αποφύγει να χρησιμοποιήσω τη γλώσσα της επιδημιολογίας και της οικολογίας για να περιγράψω τις μεταβολές στον τρόπο με τον οποίο η ένοπλη βία έχει ενταχθεί οργανωμένα στα πλαίσια της ανθρωπότητας, εν μέρει επειδή συνεπάγεται μια μεταφορική επέκταση της αυστηρής έννοιας του όρου «μακροπαρασιτισμός» και εν μέρει επειδή οι σχέσεις συμβίωσης ανάμεσα σε αποτελεσματικές ένοπλες δυνάμεις και την κοινωνία που τις υποστηρίζει συνήθως αποτελούσαν κάτι

παραπάνω από παρασιτική απομύζηση των τοπικών πόρων που απαιτούνται για τη συντήρησή τους. Η μικροπαρασιτική συμβίωση είναι σημαντική και στην οικολογία των ασθενειών. Στο *Plagues and Peoples*, μάλιστα, υποστηρίζω πως οι πολιτισμένοι, δηλαδή έμπειροι από ασθένειες, πληθυσμοί διέθεταν ένα θανατηφόρο πλεονέκτημα έναντι απομονωμένων κοινοτήτων, κάθε φορά που κάποια νέα επαφή άφηγε τον άπειρο πληθυσμό έκθετο σε άγνωστους μολυσματικούς παράγοντες. Μια καλά εξοπλισμένη και οργανωμένη ένοπλη δύναμη, που έρχεται σε επαφή με μια κοινωνία όχι εξίσου καλά οργανωμένη για πόλεμο, ενεργεί με τον ίδιο περίπου τρόπο που ενεργούν τα μικρόβια μιας κοινωνίας έμπειρης σε ασθένειες. Σε μια τέτοια συνάντηση, η ασθενέστερη κοινωνία ενδέχεται να υποστεί βαριές απώλειες στο πεδίο της μάχης. Οι κύριες απώλειές της προκύπτουν εξαιτίας της έκθεσης σε οικονομικές και επιδημιολογικές εισβολές που καθίστανται δυνατές λόγω της στρατιωτικής ανωτερότητας του ισχυρότερου λαού. Όποιος, όμως, κι αν είναι ο ακριβής συνδυασμός παραγόντων, μια κοινωνία ανήμπορη να αυτοπροστατευτεί διά της βίας από έξωθεν επιθέσεις χάνει την αυτονομία της, ενώ ενδέχεται να χάσει και τη συλλογική της ταυτότητα ως οργανωμένο σώμα.

Ο πόλεμος και η οργανωμένη ανθρώπινη βία χαρακτηρίζονται από μια βαθιά εγγενή αμφισημία. Από τη μία, η κοινωνία επιτυγχάνει τον ανώτερο βαθμό έκφρασης της μέσα από πράξεις ηρωισμού, αυτοθυσίας και ανδρείας. Οι δεσμοί αλληλεγγύης μεταξύ των πολεμιστών είναι σφοδροί και ισχυροί. Οι ανθρώπινες τάσεις, μάλιστα, εκφράζονται με τον πληρέστερο τρόπο όταν υπάρχει ένας εχθρός που μπορεί κανείς να μισεί, να φοβάται και να καταστρέψει, καθώς και συμπολεμιστές για να μοιράζεται κανείς τους κινδύνους και τους θριάμβους της βίαιης δράσης. Οι μακρινοί κυνηγοί πρόγονοί μας συγκροτούσαν ομάδες για να ζήσουν μια τέτοια ζωή, αν και οι εχθροί τους συνήθως ήταν ζώα και όχι άλλοι άνθρωποι. Όμως οι παλιές ψυχικές κλίσεις μας εξακολουθούν να παραμένουν κοντά στην επιφάνεια του συνειδητού μας, προετοιμάζοντάς μας για τον πόλεμο με πολλούς και διάφορους τρόπους.

Από την άλλη, η οργανωμένη και εσκεμμένη καταστροφή ζωής και περιουσίας προκαλεί βαθιά αποστροφή στη σύγχρονη συνείδησή μας, ιδίως αν λάβουμε υπόψη το τεράστιο άλμα που έχει σημειώσει, από το 1945, η δυνατότητά μας να σπέρνουμε τον θάνατο απρόσωπα και εξ αποστάσεως. Η τεχνολογία του σύγχρονου πολέμου, μάλιστα, δεν συμπεριλαμβάνει σχεδόν κανένα από τα στοιχεία του σωματικού ηρωισμού και της απλής κτηνώδους αγριότητας που κάποτε εκφράζονταν στη μάχη σώμα με σώμα. Η εκβιομηχάνιση του πολέμου, που μετά βίας κλείνει κάτι παραπάνω από έναν αιώνα ζωής, έχει εξαλείψει τις παλιές πραγματικότητες της ζωής του στρατιώτη, δίχως να μεταβάλλει πανάρχαιες κληρονομημένες κλίσεις σε ό,τι αφορά τη συλλογική

άσκηση βίας. Έτσι προκύπτει μια επικίνδυνη αστάθεια. Το πώς οι ένοπλες δυνάμεις, η εξοπλιστική τεχνολογία και η εν γένει ανθρώπινη κοινωνία μπορούν να συνεχίσουν να συνυπάρχουν αποτελεί, μάλιστα, μείζον ερώτημα της εποχής μας.

Εξετάζοντας την επιδίωξη της ισχύος σε παλαιότερες εποχές και αναλύοντας τις μεταβολές σε παλαιότερες καταστάσεις ισορροπίας ανάμεσα στην τεχνολογία, την ένοπλη βία και την κοινωνία, δεν πρόκειται να λύσουμε σύγχρονα προβλήματα. Μπορεί, μολαταύτα, να διευρύνουμε την αντίληψή μας και, όπως συμβαίνει συνήθως με την ιστορική επίγνωση, να απαλλαγούμε ως έναν βαθμό από την ανάγκη για απλές λύσεις, καθώς και από τη βαθιά απελπισία. Το ριζικό όλων των παλαιότερων γενεών ήταν να πορεύονται όπως όπως ενώπιον μιας επικείμενης καταστροφής. Ίσως κάνουμε κι εμείς το ίδιο, καθώς και άλλοι μετά από εμάς. Επιπλέον, επειδή ακόμα πρέπει να λαμβάνουμε καθημερινά αποφάσεις, ίσως είναι χρήσιμο να γνωρίζουμε κάτι παραπάνω για το πώς φτάσαμε στο τρέχον απίστευτο δίλημά μας.

Το *Επιδιώκοντας την ισχύ* συνηγορεί υπέρ μιας συγκρατημένης πίστης στη χρησιμότητα εκείνου του είδους της γνώσης, που μπορεί, πιθανώς, να προσφέρει τη βάση για πιο συνετή δράση. Ακόμα και αν αυτό αποδειχθεί ψευδές, παραμένει η αγνή, εγκεφαλική, μα παρ' όλα αυτά υπαρκτή απόλαυση της γνώσης κάποιων πραγμάτων σχετικά με τις διαφορετικές καταστάσεις που επικρατούσαν κάποτε και το πόσο σύντομα μεταβλήθηκαν σε αυτό που ξέρουμε σήμερα.

Το βιβλίο αυτό, η συγγραφή του οποίου κράτησε σχεδόν δύο δεκαετίες, είχε ως αρχικό έναυσμα μια κριτική για το βιβλίο *The Rise of the West*, ο συντάκτης της οποίας σχολίαζε πως είχα ανεξήγητα αμελήσει να παρακολουθήσω την αλληλεπίδραση μεταξύ τεχνολογίας και πολιτικών τάσεων κατά την ενασχόλησή μου με τις σύγχρονες εποχές, παρόλο που είχα καταδείξει αυτή τη σχέση σε παλαιότερες περιόδους. Έτσι, το *Επιδιώκοντας την ισχύ* αποτελεί μια καθυστερημένη υποσημείωση στο *The Rise of the West*.

Με την πάροδο των ετών, οι σκέψεις μου σχετικά με την τεχνολογία, την ένοπλη βία και την κοινωνία έχουν ωφεληθεί σε τεράστιο βαθμό από την υπομονή διαδοχικών γενεών φοιτητών στο Πανεπιστήμιο του Σικάγου, οι οποίοι μου επέτρεψαν να δοκιμάσω τις ιδέες μου στην τάξη και ανταποκρίθηκαν με ένα τονωτικό μείγμα ενδιαφέροντος, ενθουσιασμού, σκεπτικισμού και αδυναμίας κατανόησης. Οφείλω, επίσης, πολλά στις διδακτορικές διατριβές που έγραψαν στο Πανεπιστήμιο του Σικάγου οι Barton C. Hacker, Walter McDougall, Stephen Roberts, Howard Rosen και Jon Sumida, καθένας από τους οποίους μου δίδαξε πράγματα τα οποία δεν θα ήξερα σε άλλη περίπτωση και, εξετάζοντας όσα έγραψα εδώ, με βοήθησε να αποφύγω λάθη.

Το χειρόγραφο διαβάστηκε επίσης, ολόκληρο ή αποσπασματικά, από τους συναδέλφους μου στο Σικάγο, John Boyer, Ping-ti Ho, Halil Inalcik και Emmet Larkin. Επιπλέον, ο Michael Howard και ο Hartmut Roggo von Strandmann από την Οξφόρδη, ο Paul Kennedy τού East Anglia, ο John Guilmartin της Πολεμικής Αεροπορίας των ΗΠΑ και ο Dennis Showalter τού Colorado College μού πρόσφεραν γενναιόδωρα τη γνώση και την εμπειρία τους. Οφείλω επίσης πολλά σε τρεις μεταπτυχιακούς φοιτητές Κινεζικής Ιστορίας, τους Hugh Scogin και James Lee από το Σικάγο και τον Steven Sagi από το Πανεπιστήμιο της Χαβάης, καθένας από τους οποίους ενδιαφέρθηκε για τις έρευνες που έκανα για το κεφάλαιο 2 και με βοήθησε να βρω τον δρόμο μου μέσα από τους δαιδάλους της κινεζικής ιστοριογραφίας. Ο Robin Yates από το Κέμπριτζ μού πρόσφερε επίσης γενναιόδωρα χρόνο για να βελτιώσω το συγκεκριμένο κεφάλαιο.

Τέλος, η φροντίδα που μου πρόσφερε το Πανεπιστήμιο του Σικάγου συμπληρώθηκε από τη βοήθεια τόσο του Πανεπιστημίου της Χαβάης, που με προσκάλεσε να δώσω διαλέξεις σχετικά με το αντικείμενο αυτού του βιβλίου διορίζοντάς με επισκέπτη καθηγητή στην έδρα Burns τον χειμώνα του 1979, όσο και του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης και του Κολεγίου Balliol, που μου πρόσφεραν αντίστοιχη φιλοξενία κατά τη διάρκεια της θητείας μου ως καθηγητή στην έδρα Eastman τη διετία 1980-'81.

Χάρη σε αυτή την ενθάρρυνση και τα κίνητρα, το βιβλίο έχει πλέον αποκτήσει την τελική μορφή του. Δεν χρειάζεται να πούμε πως οι όποιες ατέλειες και αστοχίες παραμένουν οφείλονται αποκλειστικά σε εμένα. Θα ήταν ακόμα πιο πολυάριθμες χωρίς τον εξονυχιστικό έλεγχο της συζύγου μου, της Ελίζαμπεθ, και της κόρης μου, της Ρουθ, που αποφασιστικά προσπάθησαν, εδώ όπως και αλλού, να με κάνουν να γράφω καλύτερα, επιμένοντας να λέω ό,τι πραγματικά εννοώ και να εννοώ ό,τι όντως λέω.

William H. McNeill

28 Νοεμβρίου 1981

WILLIAM H. McNEILL

ΕΠΙΔΙΩΚΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΙΣΧΥ

ΠΟΛΕΜΟΙ, ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ

Με τη γνωστή του εμβριθεία και αφηγηματική δεινότητα, συνδυάζοντας αριστοτεχνικά τη στρατιωτική και κοινωνική ιστορία με την ιστορία της τεχνολογίας και της οικονομίας, ο William H. McNeill στο βιβλίο αυτό διατρέχει με άκρως πρωτότυπη ματιά ουσιαστικά ολόκληρη την Ιστορία της ανθρωπότητας, από τους αρχαίους χρόνους μέχρι τις μέρες μας.

Ο McNeill ενδιαφέρεται κατ' αρχάς να επισημάνει πώς οι «κύκλοι» της παγκόσμιας ιστορίας—όπως, για παράδειγμα, οι άνοδοι και οι πτώσεις ολόκληρων αυτοκρατοριών—μπορούν να ερμηνευθούν αν λάβει κανείς υπόψη την εισαγωγή συγκεκριμένων τεχνολογικών καινοτομιών που χρησιμοποιήθηκαν για πολεμικούς σκοπούς. Παρακολουθεί έτσι πώς άλλαξαν οι κοινωνικές και πολιτικές δομές μέσα από την εμπορευματοποίηση και εκβιομηχάνιση του πολέμου, εστιάζοντας στα διάφορα κομβικά σημεία: την ανάπτυξη των δυνάμεων της αγοράς στην Κίνα του ΙΙου αιώνα μ.Χ., τη στρατιωτική και τεχνολογική υπεροχή της δυτικής Ευρώπης τους επόμενους αιώνες, τη Γαλλική Επανάσταση και την—εξίσου ανατρεπτική, με άλλους όρους—Βιομηχανική Επανάσταση, τους δύο Παγκόσμιους Πολέμους του 20ού αιώνα, την εμφάνιση του στρατιωτικο-βιομηχανικού συμπλέγματος, τα πυρηνικά όπλα και την «κούρσα των εξοπλισμών» του Ψυχρού Πολέμου.

Βαθιά ανθρωπιστής, ο McNeill δεν παύει να ανησυχεί για τη μοίρα των ανθρώπων—πιστεύει όμως πως η γνώση και η βαθύτερη κατανόηση της Ιστορίας ίσως μπορούν να μας βοηθήσουν να αντιμετωπίσουμε διαχρονικά διλήμματα.

σειρά ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ & ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Η σειρά περιλαμβάνει έργα Ελλήνων και ξένων συγγραφέων για την ελληνική, ευρωπαϊκή και παγκόσμια ιστορία, με διεισδυτική και αδογματίστη ματιά. Οι αναζητήσεις τού σήμερα συνδέονται με γεγονότα, ιδέες και δυναμικές του παρελθόντος. Η σειρά αναδεικνύει την Ιστορία ως ζωντανό κομμάτι των ταυτοτήτων και των αποφάσεων που συνοδεύουν τα βήματά μας στο παρόν και στο μέλλον.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ Ε. ΜΠΟΤΣΙΟΥ Καθηγήτρια Ιστορίας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

ISBN 978-960-484-369-5

9 789604 843695

Κωδ. μηχ/σης 25.143

www.epbooks.gr